

Portret san'atida kompozitsiya tushunchasi va uning badiiy ifodadagi ahamiyati

Bobur Abdug'ani o'g'li Nabiyev
Tillaxon Odiljon qizi G'aybullayeva
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Maqolada portret san'atida kompozitsiya tushunchasining badiiy ifodadagi ahamiyati ilmiy-ijodiy jihatdan tahlil qilingan. Portret ijodida kompozitsiya elementlarining rolini ochib berish, ularning shakl, rang va atmosfera orqali obraziy mazmunni ifodalashdagi imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqot doirasida portret san'atida kompozitsiyaning vizual va psixologik ahamiyati, ijodiy qaror qabul qilish jarayonidagi roli, shuningdek, badiiy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi pedagogik salohiyati muhokama qilingan. Maqola portret ijodini o'qitish jarayonida zamonaviy metodik yondashuvlarni joriy etish bo'yicha ilmiy-metodik asos sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: portret san'ati, kompozitsiya, badiiy ifoda, vizual tasvir, estetik qadriyat, badiiy kompetensiya, ijodiy qaror

The concept of composition in portrait art and its significance in artistic expression

Bobur Abdugani oğlu Nabiev
Tillakhon Odiljon kizi Gaybullayeva
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: The article analyzes the significance of the concept of composition in portrait art in artistic expression from a scientific and creative perspective. The role of composition elements in portrait art is revealed, their ability to express figurative content through form, color and atmosphere is highlighted. The research discusses the visual and psychological significance of composition in portrait art, its role in the process of creative decision-making, as well as its pedagogical potential in the development of artistic competencies. The article serves as a scientific and methodological basis for the introduction of modern methodological approaches in the process of teaching portrait art.

Keywords: portrait art, composition, artistic expression, visual image, aesthetic value, artistic competence, creative decision

Portret san'ati inson obrazini vizual tarzda aks ettirish orqali shaxsiyatni, ruhiyatni va individual xususiyatlarni ifodalashni maqsad qilgan tasviriy san'at yo'nalishi sifatida qadrlanadi. Shu nuqtai nazardan, portret ijodida kompozitsiya tushunchasi asosiy badiiy vosita bo'lib xizmat qiladi, chunki u tasviriy elementlarni tizimli, uyg'un va mazmunli shaklda birlashtirish imkonini beradi. Kompozitsiya orqali portret ijodida obrazning vizual markazi aniqlanadi, rang, shakl va detal o'zaro uyg'unlashtiriladi, shuningdek, tomoshabinning diqqatini asosiy obrazga jalb qilish mumkin bo'ladi. Portret san'atida kompozitsiya talabaning vizual tafakkuri va badiiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun ham muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Kompozitsiya tushunchasi nafaqat portret san'atining nazariy asosini belgilaydi, balki ijodiy jarayonning metodik bazasini ham tashkil etadi. U kompozitsion markaz, balans, ritm, kontrast va harmoniyani o'z ichiga oladi. Shu orqali portret ijodida tasviriy va psixologik jihatlar uyg'unlashtiriladi. Kompozitsiya elementlarini to'g'ri qo'llash talabaning badiiy tafakkurini shakllantirish, individual ijodiy uslubni rivojlantirish va obraziy mazmunni aniq ifodalash imkonini yaratadi.

Portret san'atida kompozitsiyaning badiiy ahamiyati uning vizual ifodada namoyon bo'ladi. Obraz markazi va uni atrofidagi detallar orasidagi nisbiy munosabatlar, ranglarning uyg'unligi, yorqinlik va kontrast elementlari, shuningdek, shakllarning joylashuvi portretning badiiy kuchini belgilaydi. Shu bilan birga, kompozitsiya yordamida portretda psixologik holat, ruhiy kechinmalar va shaxsiy xususiyatlar vizual tarzda aks ettiriladi. Misol uchun, yuz ifodasi, ko'zlar, qo'l holati va boshqa detal elementlarining joylashuvi tomoshabinga obrazning ichki dunyosini yetkazadi. Shuning uchun portret ijodida kompozitsiyaning ahamiyati nafaqat estetik, balki psixologik jihatdan ham beqiyosdir. Pedagogik nuqtai nazardan, portret san'atini o'qitishda kompozitsiya tushunchasini o'rgatish talabalarning badiiy kompetensiyalarini rivojlantirishda markaziy o'rin tutadi. Talabalar kompozitsion tamoyillarni o'rgangan sari obraziy yechimlarni mustaqil ishlab chiqishga, rang va shakl uyg'unligini tezkor tanlashga, ijodiy qarorlar qabul qilishga o'rganadi. Shu orqali ular o'z ijodiy tafakkurini mustahkamlab, individual uslubini rivojlantiradi. Portret mashg'ulotlarida kompozitsiya elementlarining pedagogik vazifasi - talabaning vizual sezgi, tasviriy tafakkur va ijodiy refleksiyasini kompleks rivojlantirishdir.

Kompozitsiya tushunchasining portret san'atidagi badiiy ifodadagi roli bir nechta asosiy jihatlarida namoyon bo'ladi. Birinchi jihat - vizual markazning aniqligi va tomoshabinning diqqatini yo'naltirish. Portretda obraz markazi ko'pincha yuz va ko'zlarda to'planadi, ammo kompozitsion qoidalar yordamida bu markaz atrofidagi elementlar bilan uyg'unlashtiriladi. Ikkinchi jihat - rang, yorqinlik va kontrastning estetik uyg'unligi. Ranglar yordamida obraz ruhiy holat, kayfiyat va atmosfera bilan boyitiladi. Uchinchisi - ritm va balansning yaratilishi. Shakllar va chiziqlar orasidagi nisbiy munosabatlar portretga dinamik yoki statik ohang beradi, bu esa badiiy

ifodaning mazmuniy qatlamini mustahkamlaydi. To'rtinchisi - detal va fon elementlarining uyg'unligi. Fon obrazning markaziy qismiga xizmat qilishi, uning psixologik xususiyatini ta'kidlashi kerak. Shu tarzda, kompozitsiya elementlari birlashtirilgan holda portretning badiiy va psixologik kuchini oshiradi. Portret san'atida kompozitsion yechimlar ijodiy qaror qabul qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Talaba obrazni yaratishdan oldin asosiy kompozitsion markazni aniqlaydi, rang va shakl uyg'unligini rejalashtiradi, fon va detal elementlarini moslashtiradi. Shu bilan birga, pedagogik jarayonda talaba o'z ijodiy qarorini mustaqil ishlab chiqadi, natijada individual uslub va badiiy tafakkur rivojlanadi. Kompozitsiyaning mazmun-mohiyati portretda obrazning mazmunini, psixologik xususiyatini va estetik qiymatini bir vaqtning o'zida ifodalashga qaratilgan.

Portret mashg'ulotlarida kompozitsiyani o'qitishning metodik tamoyillari talabalarga vizual va badiiy tafakkurini tizimli rivojlantirish imkonini beradi. Talabalar kompozitsion markaz, balans, ritm, kontrast va harmoniyani amaliy tarzda qo'llashni o'rganadi. Shu bilan birga, rang va shakl uyg'unligini mustaqil ravishda aniqlash, obraziy mazmunni vizual ifodaga aylantirish ko'nikmalari shakllanadi. Pedagogik nuqtai nazardan, portret kompozitsiyasini o'rgatish talabaning badiiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish, individual ijodiy uslubini shakllantirish va psixologik idrokini kuchaytirish imkonini yaratadi. Portret san'atida kompozitsiya tushunchasi bilan ishlashning pedagogik ahamiyati talabaning mustaqil ijodiy faoliyatini rag'batlantirishda namoyon bo'ladi. Talaba tasviriy elementlarni tizimli birlashtirish orqali obrazni yaratadi, o'z qarorlarini tezkor va estetik jihatdan asoslab beradi, rang, shakl va detal uyg'unligini tanlaydi. Shu tarzda u nafaqat texnik, balki badiiy tafakkurini ham rivojlantiradi. Kompozitsiyaning psixologik va estetik ahamiyati portretning tomoshabiga etkaziladigan obraziy mazmunda ham aks etadi.

Portret san'atida kompozitsiya elementlarini qo'llash orqali ijodiy qaror qabul qilish jarayoni tizimli va samarali bo'ladi. Talabalar turli kompozitsion yechimlarni sinash orqali obrazni yanada boyitadi, rang, shakl va ritm uyg'unligini o'zlashtiradi, fon va detal elementlari bilan ishlashni o'rganadi. Shu bilan birga, pedagogik yondashuv orqali talabalar o'z ishini konstruktiv tarzda tahlil qiladi, xatolarini aniqlaydi va tuzatadi, natijada badiiy kompetensiyalar tizimli rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, portret san'atida kompozitsiya tushunchasi badiiy ifodadagi asosiy vosita hisoblanadi. U portretning vizual va psixologik kuchini oshiradi, talabaning vizual tafakkurini va ijodiy qaror qabul qilish malakasini rivojlantiradi. Kompozitsiya elementlarini tizimli qo'llash pedagogik jihatdan talabaning badiiy kompetensiyalarini mustahkamlash, individual uslubini shakllantirish va psixologik idrokini kuchaytirish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, maqola natijalari portret mashg'ulotlarini metodik takomillashtirish va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish uchun ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Taxirovich S. N. et al. BADIY TASVIR VOSITALARIDA METONIMIYANING LINGVISTIK TAVSIFI //PEDAGOGS jurnali. - 2023. - T. 34. - №. 3. - C. 42-45.
2. Toxirovich S. N. VISUAL ARTS TEACHING METHODOLOGY AND PROBLEMS AND SOLUTIONS //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. - 2023. - T. 11. - №. 5. - C. 569-571.
3. Taxirovich S. N. BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA ETNOMADANIY KOMPYETYENSIYANI MILLIY-HUDUDIIY MATYERIALLAR VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH.
4. Takhirovich S. N. USE OF THE REGIONAL COMPONENT IN FINE ARTS CLASSES 5-7 //Archive of Conferences. - 2021. - C. 1-3.
5. Suyarov N. T., Erkaev E. T. IMPLEMENTATION OF NATIONAL-REGIONAL COMPONENT IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. - 2021.
6. Suyarov N., Ubaydullaev S. Use of national-regional component in art lessons //Asian Journal of Multidimensional Research. - 2021. - T. 10. - №. 8. - C. 222-227.
7. Suyarov N. T. Implementation of the national-regional component in the educational process //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. - 2021. - T. 11. - №. 11. - C. 511-514.
8. Suyarov N. TIPS AND METHODS OF USING NATIONAL FOLKLORE IN APPLIED ART LESSONS.
9. qizi Odilboyeva, U. Z. (2025, December). THE SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL INFLUENCE OF TEACHER COGNITION THEORY ON METHOD SELECTION IN THE EDUCATIONAL PROCESS. In International Conference Platform (No. 6, pp. 152-157).
10. Odilboyeva, U. (2025). TASVIRIY SAN'AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI YO 'NALISHI TALABALARIGA INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA INGLIZ TILINI O 'QITISHNING NAZARIY ASOSLARI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 320-322.
11. Raximov H. O 'QUVCHILARGA MANZARA JANRINI O 'RGATISHDA INNOVATION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI O 'RNI //Universal xalqaro ilmiy jurnal. - 2025. - T. 2. - №. 4.3. - C. 214-218.
12. Рахимов, Х. (2023, December). ТАСВИРИЙ САНЪАТ НАМУНАЛАРИ ОРҚАЛИ САНЪАТШУНОСЛИК СОҲАСИГА ТАЙЁРЛАШ. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions" (Vol. 1, No. 01).

13. Dominjonov, K. (2025). O 'rta asr kulolchiligida sir tayyorlash texnologiyasi va uning zamonaviy ahamiyati. Science and Education, 6(11), 1019-1023.
14. Ugli, A. K. M., & Islomovich, S. F. (2022). The History of Kosonsoy and the Spectacles of the Square are Snografias. Central Asian Journal of Social Sciences and History, 3(12), 69-72.
15. Islomovich, S. F. QALAMTASVIR MASHG „ULOTLARIDA TALABALARNI KOMPOZISIYA OID BILIM VA MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH.
16. Xojimurodov, S. M. O. G. L. (2025). O 'zbekiston an'anaviy kulolchiligida terrakota plastikasining shakllanishi va badiiy-estetik xususiyatlari. Science and Education, 6(11), 1012-1018.
17. ogli Oktyabrov, M. A. (2025). THE EMOTIONAL EXPRESSION OF ARTISTS THROUGH COLORS AND THE PSYCHOLOGICAL EFFECT OF COLORS IN ARTWORKS. European Review of Contemporary Arts and Humanities, 1(4), 30-34.
18. Adhamjon o'g'li, O. M. (2025). INNOVATION YONDASHUV ASOSIDA BOLALARINI DEKORATIV RASM CHIZISHGA O 'RGATISHNING DIDAKTIK AHAMIYATI. IMRAS, 8(6), 142-147.
19. Adhamjon o'g'li, O. M. (2025). NATYURMORT TUZISH VA UNI TASVIRLASH USULLARI. INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS, 3(33), 75-80.
20. Adhamjon o'g'li, O. M. (2024). QAYSI BIRI YAXSHIROQ: NATURADANMI YOKI FOTOSURATDANMI?. INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION, 3(31), 222-225.
21. Oripov, B. (2025). O 'QUVCHILARNING RUHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA VA TARBIYALASHDA, XALQ AMALIY SAN'ATINING O 'RNI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(4.3), 6-9.
22. Oripov, B. (2022). DEVELOPMENT OF STUDENTS'EDUCATION THROUGH PERCUSSION AND PERCUSSION MUSICAL INSTRUMENTS. Models and methods in modern science, 1(15), 177-179.
23. BADIRJANOVICH, O. (2020). THE ROLE OF CERAMICS IN PROFESSIONAL TRAINING OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals, 2(9), 447-451.
24. Xasanboy o'g'li, B. A. TALABALARNI KASBIY-PEDAGOGIK QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. Economy and Innovation ISSN, 2545-0573.
25. Xasanboy O'g'li, B. A. O'quv jaryonida qalamchizgi va qoralamalarni bajarishda talabalarni kasbiy-pedagogik kompetensiyasini rivojlatnirish texnologiyasi.

Scientific bulletin of namsu-научный вестник намгу-namdu ilmiy Axborotnomasi-2023-yil_7-son.

26. Boltaboev, A. X. O. G. L. (2025). Technologies for the development of students' creative abilities in individual classes. Science and Education, 6(11), 909-911.

27. Xasanboy o'g'li, B. A. UMUMTA'LIM MAKTABLARINING BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINI TASVIRIY SAN'ATGA O'RGATISHNING MAQSADI VA MAZMUNI.